

VPLYV MATERIÁLNYCH PODMIENOK NA ROZVOJ SUBJEKTIVITY V SOCIALISTICKEJ SPOLOČNOSTI

MILAN MÁRTON, Ústav marxizmu-leninizmu UK, Bratislava

MÁRTON, M.: The impact of Material Conditions upon the Development of Subjectivity in the Socialist Society. *Filozofia* 42, 1987, No. 2, p. 191.

The author considers the decisive role of material production, working activity in the formation of the stages of development of human subjectivity to be his point of departure. Starting from the contradiction of the economic subjectivity of the epoche of capital and the subjectivity of social work in the communist society he outlines the historically concrete stage of development and realization of the subjectivity of social work in socialism and its structuring, making use of the analysis of specific material conditions and social (above all economic) relationships. Analyzing material conditions of the development of subjectivity, he makes use of the categories reflecting the process of the realization of social ownership and he puts them into the context with the structuralization of subjectivity in the socialist society.

Jednou zo zákonitostí budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti je kvalitatívny posun v dialektike subjektu a objektu smerom k rastu úlohy subjektu v procese vývoja spoločensko-historickej skutočnosti. Tvorivá aktivita, iniciatíva, aktívna životná pozícia vo všetkých oblastiach spoločenského života nie sú iba proklamované, ale predovšetkým rozpracované XVII. zjazdom KSČ i XXVII. zjazdom KSSZ do sústavy opatrení, ktorých cieľom je skutočná realizácia týchto kvalít prostredníctvom zdokonaľovania materiálnych, sociálno-ekonomických podmienok pre činné sebauplatnenie osobnosti, pracovných kolektívov, zdokonaľovaním fungovania socialistickej demokracie a celého systému spoločenských inštitúcií a vzťahov. Analýza spoločensky relevantnej aktivity je sprostredkovaná stupňom vývoja spoločnosti a z povahy socialistickej spoločnosti vyplýva, že sa koncentruje najmä v robotníckej triede a v osobnosti socialistickeho robotníka.

Dialektika „skutočného života“ [Marx] musí vychádzať zo vzájomného pôsobenia ideí, predstáv, vedomia, materiálneho styku a materiálnej činnosti ľudí (pozri 1, s. 29). Požiadavkou dialektickomaterialistickej metodológie pri skúmaní skutočnosti je historická konkrétnosť, analýza vzájomných súvislostí a konkrétnej štrukturovanosti celku, jeho vnútorných napätí a tendencií vývoja. Zdôvodnenie pohybu sociálnej skutočnosti nemôže spočívať v púhom poukaze na cieľ, ale musí byť odvodené z analýzy historicky konkrétneho vývoja skutočnosti. Subjektivitu ako vedomú súčinnosť ľudí zameranú na prakticko-pretvárajúcu, predmetnú aktivitu musíme skúmať vo vzájomnej súvislosti s podmienkami jej rozvoja, s objektívnym základom vlastnej subjektivity triedy, kolektívu, jendotlivca a jej skutočnú realizáciu v jednotlivých etapách vývoja.

Neoddeliteľnou súčasťou, momentom procesu prakticko-pretvárajúcej aktivity je privlastňovanie si sveta človekom, kde v dialektike vzájomného pôsobenia stanovuje historický materializmus ako určujúci pohyb vo sfére spoločenskej práce, v jej historicky konkrétnej forme, vo sfére výroby. Výrobný, reprodukčný proces je procesom produkcie a reprodukcie materiálnych podmienok ľudského života i procesom špecifickej reprodukcie spoločenských vzťahov. Vlastníctvo je formou súčinnosti ľudí, v ktorej a cez ktorú sa tento proces realizuje.

V najvšeobecnejšej rovine vystupuje vlastníctvo ako objektívna a subjektívna produkcia, ako praktický vzťah k svetu ľudí i k svetu prírody. Momentom formovania tohto praktického vzťahu, činiteľom, ktorý tento vzťah zložitým spôsobom spoluvytvára a vstupuje do neho, je spoločenské vedomie. Neplatí zjednodušený vzťah rovnosti ekonomických vzťahov, základne a materiálneho v zmysle absencie vedomia. Ekonomické vzťahy, vlastnícke vzťahy sú výrazom určitého spôsobu vzťahovania sa ľudského spoločenstva na prírodu, na seba navzájom. Toto vzťahovanie sa je pritom vždy sprostredkované vedomím, ktoré je jeho momentom, pričom z objektívnosti týchto vzťahov vyplýva, že nie sú závislé predovšetkým od vedomia (pozri 9).

Zdôvodnenie materiálnej produkcie, pracovnej činnosti, ako rozhodujúcej nám umožňuje stanoviť konkrétne etapy vývoja ľudskej subjektivity a jej štruktúracie. Na každom vývojovom stupni je nejaký materiálny výsledok, súhrn výrobných síl, historicky vytvorený vzťah k prírode a vzájomný vzťah medzi individuami, ktoré sa odovzdávajú z generácie na generáciu a ktoré si nová generácia prispôsobuje, ktoré jej však zasa i predpisujú jej vlastné životné podmienky [1, s. 39]. K. Marx ďalej zdôrazňuje význam týchto životných podmienok pri zmene doterajšej „produkcie života“, a nielen jednotlivých podmienok života doterajšej spoločnosti.

*

Nová, komunistická spoločnosť si musí vytvoriť vlastné materiálne podmienky, vlastnú „produkciu života“, nový systém spoločenských vzťahov. Proces vytvárania týchto podmienok a protikladov nie je jednoduchý a realizuje sa v socializme ako nižšej fáze komunistickej spoločnosti, ktorá má tiež svoje etapy vývoja. Socialistickej spoločnosti predchádza kapitalizmus, ktorý je bezprostredne tou spoločnosťou, z ktorej vyrastá subjekt revolúcie, ktorý má zmeniť „produkciu života“ a prekonať kapitálovú formu tejto produkcie. Kapitál nemôžeme chápať len ako vlastnícky titul. Vyvinul sa v komplex špecifickej štruktúry spoločenských väzieb, rozporuplnú štruktúrovanosť materiálnych a ideálnych momentov „produkcie života“.

Povrchná predstava, ktorá chápe vlastníctvo len z formálneho hľadiska, a nie ako spoločenskú formu osvojovania si sveta človekom

v procese materiálnej produkcie, ktorá ho teda chápe oddelene od ľudskej činnosti, vedie k domnienke (ktorá je poplatná „právnickej ilúzii“ (Marx) a jednostrannému chápaniu dialektiky subjektu a objektu), že po zrušení jednej formy vlastníctva dochádza k situácii, keď sa v ekonomike vytvára určité „vákuum“, do ktorého môžeme dosadiť akýkoľvek obsah. Túto ilúziu posilňuje okolnosť, že socialistická spoločnosť disponuje určitou formálnou možnosťou dosadzovať rôzne štruktúry riadenia. Reálne je však rámcom formovania sa subjektivity (v prvom rade v hospodárskom živote) pohyb spoločenskej práce, jej vnútorná štruktúrovanosť.

Podľa tejto zjednodušujúcej predstavy sa nám potom spoločenské vzťahy vo sfére ekonómie javia ako nejaká vonkajšia vlastnosť. Teda generácia, ktorá realizuje socialistickú revolúciu, „dedí“ iba sumu strojov, zariadení, pracovných síl..., ku ktorým možno zvonku „pridať“ akékoľvek vzťahy ľudí, akúkoľvek spoločenskú formu. Nech sú príčiny podobných zjednodušení akékoľvek, vedú k nepochopeniu dialektiky procesu materiálnej produkcie, jeho výsledku a spoločenskej formy, v ktorej sa produkuje, nepochopeniu dialektiky výrobných síl a výrobných vzťahov.

Svetodejinný význam negácie kapitálu, ktorý je sám sebe účelom, a tým kladie kapitálovej forme produkcie hranicu vývoja, spočíva v tom, že umožňuje prekročiť triedne hranice vývoja ľudskej spoločnosti a človeka. Dialektika kontinuity a diskontinuity spoločenského vývoja, výrobných síl a výrobných vzťahov, nám umožňuje pochopiť špecifickosť nového sociálno-ekonomického celku — socializmu, konkrétne-historické formy prejavu spätosti kvalitatívne nových prvkov s prvkami, ktoré vznikli už dávnejšie, ich historickosť a determináciu vývojových štruktúr ako celku.

V literatúre z marxizmu-leninizmu ako i v straníckych dokumentoch je prepracovaný socializmus ako nižšia fáza vývoja komunistickej formácie, kde sú materiálno-technická základňa i spoločenské vzťahy natoľko špecifické, že hovoríme o vývoji socializmu na vlastnom základe. Toto stanovisko umožňuje lepšie interpretovať socialistickú fázu vývoja ako celostný organizmus so špecifickou integritou spoločenskej činnosti, ľudskej produkcie s formou, v ktorej sa produkuje a s úrovňou vývoja a zmien v oblasti kultúry, ideológie a spoločenského vedomia vôbec (pozri 6, s. 34 a n.).

Abstraktná, vonkajšia racionalita ekonomickej subjektivity kapitálovej epochy je nahradzovaná rozvojom subjektivity spoločenskej práce a jej zložiek.

Socializmus ruší suverenitu kapitálového zisku odstránením vykoisťovania, ruší kapitál ako subjekt spoločenského pohybu, ruší subjektivitu kapitálu, aby formoval skutočne ľudskú subjektivitu, kde si človek uvedomuje a poznáva svoje sily a historickú perspektívu a organizuje ich ako spoločenské sily. Socialistická spoločnosť z historických

predpokladov a väzieb medzi ľuďmi konštituuje vyšší spoločenský subjekt, ktorý si podriaďuje rozvoj bohatstva doteraz nezávislého na jednotlivcovi a protikladného jeho rozvoju. Tým sa zároveň vytvára kvalitatívne nová situácia v charakteristike subjektivity osobnosti a dialektiky jej väzieb so spoločnosťou.

Avšak v podmienkach, ktoré socialistická spoločnosť po kapitalistickej spoločnosti „dedí“ (úroveň výrobných síl a i.) sa nemôže zriecť určitých vonkajších stimulov. Využíva teda tovarové a iné ekonomické formy, ktoré vznikli v kapitalizme a v tovarovej výrobe v priebehu jej genézy (peniaze, zisk, úver, úrok...). Mení však ich spoločenský obsah a využíva ich ako články pohybu, ktoré majú sprostredkovať vyššiu úroveň zdrojov dynamiky spoločenského vývoja, vyššiu úroveň všeobecnej vzájomnej súvislosti vo vzťahoch ľudí v procese materiálnej produkcie, ako aj produkcie vlastných vzťahov. Toto utváranie vyššej úrovne spoločenskej subjektivity sa začalo socialistickou revolúciou.

Povaha materiálnej produkcie, spoločenskej práce sa v socializme kvalitatívne mení. Spoločenská práca sa tu stáva subjektom. V kapitalizme predstavuje pracujúce individuum iba orgán súhrnnej spoločenskej práce, súhrnného robotníka a spoločenská práca vystupuje v kapitálovej forme. V kapitalizme nevystupuje „ako predstaviteľ všeobecnej spoločenskej práce robotník, ale kapitál“ (2, s. 187). Kapitál tu predstavuje obmedzený, v triednych protikladoch uzatvorený spôsob existencie spoločenskej práce. Možnosť realizácie subjektivity spoločenskej práce je podmienená odstránením antagonistickej formy jej existencie.

Tendenciu k zospoločensšтовaniu výrobných síl nemôže kapitál realizovať úplne. Protirečivosť jeho pohybu sa výrazne prejavuje tam, kde naráža na vedu. Kapitál premieňa jednoduchý pracovný proces na „vedecký proces“ tým, že výrobný proces nevystupuje ako podriadený bezprostrednej zručnosti robotníka, ale ako technologické použitie vedy. „V tej istej miere, v akej kapitál povýšil pracovný čas... na jediný určujúci princíp výroby, tvorby úžitkových hodnôt; a ak sa z kvantitatívnej stránky bezprostredná práca znižuje na menší podiel, tak sa kvalitatívne mení na síce nevyhnutný, ale druhoradý moment vo vzťahu k všeobecnej vedeckej práci, vo vzťahu k technologickému použitiu prírodných vied z jednej strany, presne tak ako aj vo vzťahu k všeobecnej výrobnej sile, ktorá vyrastá zo spoločenského rozčlenenia práce v celkovej výrobe a vystupuje ako prírodný dar spoločenskej práce (i keď je historickým produktom). Takto kapitál pracuje na rozklade seba samého ako formy ovládajúcej výrobu“ (2, s. 189).

Veda teda predstavuje bytostne spoločenskú výrobnú silu, ktorá môže naplno fungovať len v celospoločenskom meradle. Až spoločenská práca, ktorá vzniká na základe negácie kapitálu, môže umožniť vede najúplnejší rozvoj a najefektívnejšie ju využiť. Kapitál má záujem na vývoji vedy potiaľ, pokiaľ je ju možné použiť „technologicky“, podobne ako výrobný protriedok, ako súčasť sebazhodnocovacieho procesu ka-

pitálu (túto tendenciu možno dokumentovať analýzou štruktúry investícií na vedy — na základný a aplikovaný výskum).

Proces vedecko-technickej revolúcie vytvára materiálne podmienky pre plné uplatnenie subjektivity spoločenskej práce. Špecifický význam bezprostredného zapojenia vedy do výrobného procesu spočíva v jej odlišnosti od jednoduchej práce. Tam, kde je rast založený na uplatnení vedy, sa krivka rastu produkcie odpútava od krivky rastu vynaloženej práce a organické zloženie nerastie spolu s celkovým rastom produkcie. Ide teda o etapu rastu na báze intenzívnych faktorov, ktorá má vo vzťahu k človeku závažné dôsledky predovšetkým v zmenách v deľbe práce, v kvalitatívne vyššej miere uspokojovania ľudských potrieb, a najmä v raste úlohy subjektívneho faktora. Spoločenský charakter práce nemusí byť vyjadrovaný protirečivou formou prostredníctvom subjektivity kapitálu, ale sama spoločenská práca sa stáva subjektom ekonomického pohybu, pretože ekonomický pohyb sa z kapitálovej formy, kde je sám subjektom, dostáva do ľudských rúk.

Až socializmus prináša prekonanie hraníc pohybu výrobných síl tým, že umožňuje rozvinúť „subjektívnu stránku výrobných síl a až tu sa začína uplatňovať, že výroba neznamenať nič iné, ako rozvoj výrobných síl ľudstva, t. j. *rozvoj* bohatstva ľudskej prírody ako cieľ pre seba“ (3, s. 94).

*

Širší zmysel spoločenského vlastníctva, ktoré začína realizovať robotnícka trieda po uchopení politickej moci, spočíva v tom, že sa ním otvára nová epocha osvojovania si sveta človekom, v ktorej sa pracujúci mení z prostriedku výroby na jej cieľ. Je to aj jeden zo základných momentov, ktoré v danej sfére vedú k realizácii historickej misie robotníckej triedy a odhaľujú jej všeludský charakter. Spoločenská výroba tu začína nadobúdať „charakter nie jednoduchej reprodukcie vecí, tovaru, ale predovšetkým produkcie samého človeka“ (10, s. 172).

Socialistická spoločnosť (i plánovitým využívaním ekonomických foriem ako sprostredkujúceho činiteľa) vytvára objektívne a subjektívne predpoklady, aby bol rozvoj ľudských síl samoučelom. K tomuto nakoniec dospieva i pohyb výrobných síl a neustále prehĺbovanie a rozvoj spoločenskej formy materiálnej produkcie. Postupne ako sa v procese vedeckotechnickej revolúcie v socializme dostáva človek mimo bezprostredného výrobného procesu, ako sa čoraz viac uvoľňuje čas, ktorý má človek k dispozícii k rozvoju svojich bytostných síl, sa v podmienkach spoločenského vlastníctva čoraz viac rozširuje sféra vnútornej motivácie na úkor vonkajších stimulov, ktoré sú z hľadiska jednotlivca sférou vonkajšej účelovosti; záujem sprostredkovaný ešte ekonomickými formami sa mení na záujem človeka o svoj vlastný rozvoj.

Socializmus je historicky konkrétnou formou spoločenského vlast-

níctva, ktorá je spätá s určitým vývojovým stupňom výrobných síl, v ktorom je ešte práca v bezprostrednej forme hlavným zdrojom bohatstva a pracovná doba a výmenná hodnota meradlom jeho úžitkovej hodnoty. Mierou, akou zaniká táto charakteristika, prestáva byť vec, ktorú človek produkuje tovarom. V socialistickej spoločnosti teda ešte existujú podmienky pre zachovanie určitých prvkov tovarovej výroby (pozri 7, s. 85 a n.).

Bezprostredná funkcia výrobcu vo výrobe, daná úroveň výrobných síl, pozostatky starej spoločenskej delby práce modifikujú uplatňovanie subjektivity výrobcu, jeho spojenie s funkciou vlastníka. Delba práce ako delba činností je základom konkrétnej rozvrhnutosti ľudí do väzieb v spoločenských vzťahoch. Stáva sa tak determinujúcim prvkom, ktorý človeku sprostredkúva dimenzie jeho spoločenskosti a je zároveň výrazom a vymedzením jeho príslušnosti k historicky určitému spoločenstvu.

Limitom realizácie subjektivity [či už robotníckej triedy, výrobného kolektívu, jednotlivca] účinnej vlády človeka nad jeho vlastnými silami a vzťahmi je ešte značná úloha spredmetnenej (mŕtvej) práce vo výrobnom procese, historicky konkrétna dialektika mŕtvej a živej práce, procesu zjednotenia ľudskej aktivity s podmienkami jej uskutočňovania. Toto zjednotenie je v jednotlivých skupinách socialistických pracujúcich diferencované, preto existuje i diferenciácia v spôsobe realizácie vlastníckej subjektivity, ktorá je spätá s činnosťou konkrétnych výrobných kolektívov. Práve rozpor medzi realizáciou diferencovaných, čiastkových funkcií a celospoločenských súvislostí je základným neantagonistickým rozporom procesu fungovania socialistického spoločenského vlastníctva.

Formovanie subjektivity osobnosti, socialistického výrobného kolektívu i celej spoločnosti možno reflektovať s využitím analýzy ekonomického pohybu a kategórií, ktoré tento pohyb odrážajú. Vyplýva to z marxistického chápania dialektiky objektu a subjektu; z premeny činnosti ako formy pohybu vo formu predmetnosti, v objektivovaný, spredmetnený výsledok činnosti.

Pre analýzu materiálnych podmienok rozvoja subjektivity teda možno využiť kategórie odrážajúce proces realizácie socialistického spoločenského vlastníctva. V dejinách politickej ekonómie socializmu je riešenie tohto problému v určitom období späté s ahistorickým prístupom, ignorovaním analýzy konkrétnej situácie a pokusmi vtlačiť skutočnosť do abstraktno-logických, špekulatívnych schém vytvorených metódou "usudzovania na základe protikladu" (pozri 5, s. 64 a n.), ktoré viedlo k popretiu prvkov tovarovej výroby a existencie viacerých ekonomických kategórií. Opačné boli tendencie k preceňovaniu tovarovo-peňažných vzťahov, trhu a i., ktoré nepochopili ich nový obsah vyplývajúci z ich začlenenia do celku socialistických výrobných vzťahov. V prvom prípade problém genézy subjektivity spoločenskej práce ne-

vzniká (je predpokladaná ako plne konštituovaná), v druhom prípade môže dôjsť až k jej „rozpušteniu“ v subjektivite podniku (napr. revizionistické teórie podnikového vlastníctva). Napriek stálej aktuálnosti tejto problematiky došlo k výraznému posunu vpred v jej analýze (pozri 5,8 a i.)

Štrukturácia subjektivity spoločenskej práce je vlastne reprezentovaná štruktúraciou socialistickej spoločnosti, jej inštitucionálneho a politického systému. Odvíja sa od vytvorenia základnej rovnosti všetkých jej členov vo vzťahu k výrobným prostriedkom. Otázky realizácie vlastníckej subjektivity a otázky jej objektívneho základu (t. j. rovnosti vo vzťahu k výrobným prostriedkom) však nie sú totožné. Pritom „realizácia celospoločenského socialistického vlastníctva výrobných prostriedkov, ... sa za podmienok starej deľby práce prejavuje ako nový sociálno-ekonomický aspekt tejto deľby — ako nová socialistická deľba vlastníckych funkcií ... [8, s. 660]. Subjektom vlastníckych vzťahov je socialistická spoločnosť reprezentovaná inštitucionálnym, politickým systémom. Jednotlivé výrobné kolektívy a zložky ekonomického celku realizujú čiastkové stránky systému vlastníckych funkcií. Pritom tieto prvky realizácie vlastníckej subjektivity sa vyznačujú určitým samopohybom a sú úzko späté s deľbou práce (či už s jej výrobnou-technickou alebo sociálno-ekonomickou stránkou). Prácou, ktorá môže byť nositeľom kvalít spoločenskej práce, je práca socialistických výrobcov v spoločenskej a plánovanej kooperácii. Títo výrobcovia nemôžu byť subjektom inak ako celá trieda — „subjektivita individua je sprostredkovaná subjektivitou celej triedy a nemôže sa realizovať inak“ [8, s. 664].

Individuum teda na jednej strane realizuje svoju subjektivitu ako príslušník triedy. V jeho postavení v deľbe práce, kde je podriadený mŕtvej práci, prevláda skôr úloha objektu zo stránky technických, ale aj sociálno-ekonomických vzťahov. Z tohto rozporu vyplýva zainteresovanosť robotníka na prekonaní starej deľby práce a rozvoji vlastníckych vzťahov, kde je subjektom všestranne rozvinuté individuum. Iným je spôsob realizácie vlastníckych funkcií v oblastiach činnosti, kde je objektom pôsobenia živá práca — napr. v riadiacej a organizátorskej činnosti, ktorá je vždy nositeľom určitej sociálno-ekonomickej subjektivity.

Faktická realizácia celospoločenskej subjektivity robotníckej triedy sa odvíja od rastu subjektivity osobnosti robotníka cez výrobný kolektív a ďalšie sprostredkujúce články. Pochopiteľne, táto subjektivita nemôže byť daná iba nepriamo cez jeho podiel na kombinovanej práci, ale aj priamo cez usmerňovanie súladu záujmov, formovanie spoločnosti práce, cez plán a ďalšie mechanizmy. Tieto aktivity jednotlivca, robotníka, t. j. jeho účasť na riadiacej práci sú však ešte dané i tým, že sú mimoprofesiovou aktivitou. Aktivita robotníka i výrobného kolektívu sa integruje v takom uplatňovaní vlastníckej subjektivity, kde sa kolektív i jednotlivec priamo podieľa na riadiacej práci. Toto kvalitatívne vyššie, integrovanejšie uplatňovanie subjektivity je sprostredkované zabezpeče-

ním presadzovania záujmov robotníckej triedy cez systém politických inštitúcií a politickej aktivity robotníckej triedy (pozri 8, s. 671 a n.)

Práve táto činnosť umožňuje najprogresívnejšie presadzovať to, aby konanie jednotlivca, pracovných kolektívov prekonal svoje predstavy vo sfére empirického, javového a aby cez túto reálnu aktivitu (a nielen verbálnej) bol prekonaný rozpor medzi každodenným vedomím a teoretickým vedomím v stále hlbšom politickom, triednom uvedomení robotníckej triedy. Kľúčovú úlohu v tomto procese zohráva marxisticko-leninská strana a celý riadiaci aparát. Prípadné organizačno-technické prekážky, ktoré sú dané deľbou práce, pomáha prekonať robotníckej triede profesionálny aparát (čo iba podčiarkuje význam prekonávania nedostatkov v jeho fungovaní).

Jednou zo základných úloh súčasnosti je rozvoj takých foriem činnosti, takých predmetno-praktických aktivít, ktoré umožnia hlbšie pochopiť súvislosť aktivity jednotlivca s celkovým spoločenským pohybom cez predmetno-praktickú aktivitu kolektívu, členom ktorého jednotlivec je. Preto je potrebné cieľavedome rozvíjať aktivitu jednotlivca pri realizácii všeobecnejšieho pohybu v rámci pracovného kolektívu, spoločnosti, tak aby projekcia tohto vývinu v pláne a iných kategóriách, ktoré vyjadrujú jeho smer, bola aj výsledkom jeho seba projekcie. Toto je predpokladom neformálnej integrácie s pracovným kolektívom a cez tento kolektív s celospoločenskou úrovňou, celospoločenským záujmom. Nevyhnutné je preto využívať a rozvíjať tvorivú potenciú osobnosti a využívať na to všetky dostupné formy aktivizácie podielu pracujúcich na formovaní politiky, na riadení cez komunistickú stranu, odbory a ďalšie zložky inštitucionálneho systému socialistickej spoločnosti.

Možnosti rozvoja celospoločenskej subjektivity a jej zložiek možno vidieť v ďalšom rozvoji úrovne materiálnej produkcie, v novej úrovni deľby práce; v zdokonaľovaní foriem socialistickej demokracie a prehĺbovaní účasti pracujúcich na riadení; v zvýšení účinnosti práce celého inštitucionálneho systému, zvýšení účinnosti propagandy, tak aby sa prehĺbovalo triedne, politické uvedomenie. Všetky plány totiž ostanú nereálnymi, ak sa nepodarí u ľudí „vyburcovať ich pracovnú a spoločenskú aktivitu, energiu a iniciatívu“ (4, s. 89).

LITERATÚRA

1. MARX, K. — ENGELS, F.: Nemecká ideológia. Bratislava 1961.
2. MARX, K.: Rukopisy „Grundrisse“ II. Bratislava 1975.
3. MARX, K.: Teória o nadhodnote II. Bratislava 1963.
4. XXVII. zjazd KSSZ. Dokumenty a materiály. Bratislava 1986.
5. ABALKIN, L. I.: Dialektika socialistickej ekonomiky. Bratislava 1984.
6. Dialektika vývinu socialistickej spoločnosti. Bratislava 1983.
7. HÁBA, Z.: Socialistické spoločenské vlastníctví. Praha 1975.
8. HELLER, J.: Socialistická dělnická třída jako subjekt společenského vlastnictví v podmínkách staré společenské dělby práce. In: Filozofický časopis 1983, č. 5.

9. MÉSZÁROS, O.: K dialektike nerovnomerného vývoja spoločenského bytia a vedomia. In: Filozofia 1986, č. 4.
10. MEŽUJEV, V. M.: Kultúra a dejiny. Bratislava 1980.

ВЛИЯНИЕ МАТЕРИАЛЬНЫХ УСЛОВИЙ НА РАЗВИТИЕ СУБЪЕКТИВНОСТИ В СОЦИАЛИСТИЧЕСКОМ ОБЩЕСТВЕ

Милан Мартон

Автор исходит из решающей роли материального производства, трудовой деятельности при формировании этапов развития человеческой субъективности. Исходя из противоположности экономической субъективности эпохи капитала и субъективности общественного труда в коммунистическом обществе, он формирует, используя анализ специфических материальных условий и общественных (прежде всего экономических) отношений, исторически-конкретный этап развития и реализации субъективности общественного труда при социализме и её структурализацию. При анализе материальных условий развития субъективности автор использует категории, отражающие процесс реализации общественной собственности, и связывает их со структурализацией субъективности в социалистическом обществе.

DIE WIRKUNG MATERIELLER BEDINGUNGEN AUF DIE ENTWICKLUNG DER SUBJEKTIVITÄT IN DER SOZIALISTISCHEN GESELLSCHAFT

Milan Márton

Der Vf. geht von der entscheidenden Rolle der materiellen Produktion, der Arbeitstätigkeit bei der Formung der Entwicklungsstadien menschlicher Subjektivität aus. Ausgehend von der Widersprüchlichkeit ökonomischer Subjektivität in der Kapitalepoche und der Subjektivität gesellschaftlicher Arbeit in der kommunistischen Gesellschaft, formt er, gestützt auf die Analyse spezifischer materieller Bedingungen und gesellschaftlicher (vor allem ökonomischer) Verhältnisse, die historisch konkrete Etape der Entwicklung, Verwirklichung und Strukturierung der Subjektivität gesellschaftlicher Arbeit im Sozialismus. Bei der Analyse materieller Bedingungen der Entwicklung der Subjektivität wendet er Kategorien an, die den Prozess der Verwirklichung des gesellschaftlichen Eigentums widerspiegeln und bindet sie in den Kontext mit der Strukturierung der Subjektivität in der sozialistischen Gesellschaft ein.